

't Nest ligt in alle mogelijke hoeken en gaten, in nestkastjes, boomholten, een oude pomp, 'n holle lantaarnpaal, 'n brievenbus enz. enz. Na de meezen is er geen vogel, die zulke aberratieve nestplaatsen zoekt als de roodstaartjes, en in de binnen- en buitenlandsche tijdschriften ontmoet men geregeld berichten daaromtrent. De bouwstoffen van het nest bestaan uit worteltjes, gras, sprietjes, paarden- en ander haar, wol, draadjes enz., die vrij stevig in elkaar zijn gewerkt, maar toch geen bijzonder mooie holte vormen, zooals b. v. van vink of spotvogel.

De jongen, net kleine veerenbolletjes, bruingeel en rossig gevlekt, hebben, als ze 't ouderlijke nest verlaten, nog duidelijk gele randjes om de mondhoeken en al een leuk rood staartje, dat echter wel een derde korter is dan dat van pa of ma. Ze kunnen snijdend scherp om voer roepen, en schijnen niet te verzadigen.

Dat is bij de meeste jonge vogels 't geval.

Zijn ze eenmaal 't nest uit, dan keeren ze daar niet meer in terug, maar slapen allemaal tegen elkaar op 'n tak, de ouden wat meer afgezonderd, maar nochtans hun kinderen niet uit 't oog verliezend.

Als ze hun eigen kostje kunnen opscharrelen, dat is na 'n dag of veertien, gaat de familie uit elkaar en bewandelt elk jong zijn eigen weg. Langzamerhand verbinden ze zich tot grootere en kleinere gemengde gezelschappen, die er aan beginnen te denken de reis naar 't Zuiden te aanvaarden.

Maar eerst blijven ze nog 'n maand of zoo schransen van allerlei bessen, vooral van de vlier. Daarin tref ik het jonge goedje geregeld aan in den herfst, en ze weten de rijpste en lekkerste vruchten er heel goed uit te pikken.

't Minderwaardige gedeelte blijft over en daar hebben 's winters de lijsters nog 'n hapje aan, als schraalhans keukenmeester wordt.

Die zijn niet zoo kieskeurig.

Noordgouwe (Z.), Juni 1912.

A. B. WIGMAN.

H A V E R.

ZELDZAME planten vindt men soms op vreemde plaatsen. Laat het daarom niemand verwonderen, dat wij de eerste haversoort, waarover wij praten wilden, op een zolderkamertje aantroffen. Dit is echter minder vreemd als wij er u bij vertellen, dat daar zich het herbarium bevond van een onzer vrienden. Wij bekeken zijn vondsten van het afgelopen jaar, toen ze onze aandacht trok door haar ongewoon uiterlijk; en als onze teekening niet al te slecht uitgevallen is, blijkt daaruit voldoende, waarom ze onze belangstelling verdiende. Zulke groote aartjes met kafjes van $3\frac{1}{2}$ —4 cM. en naalden van bijna 9 cM. ziet men niet aan de gewone grassen van velden en wegen. Moeilijk thuis te brengen bleek ze in 't geheel niet. Op 't eerste gezicht herkent men ze als een haversoort, haar

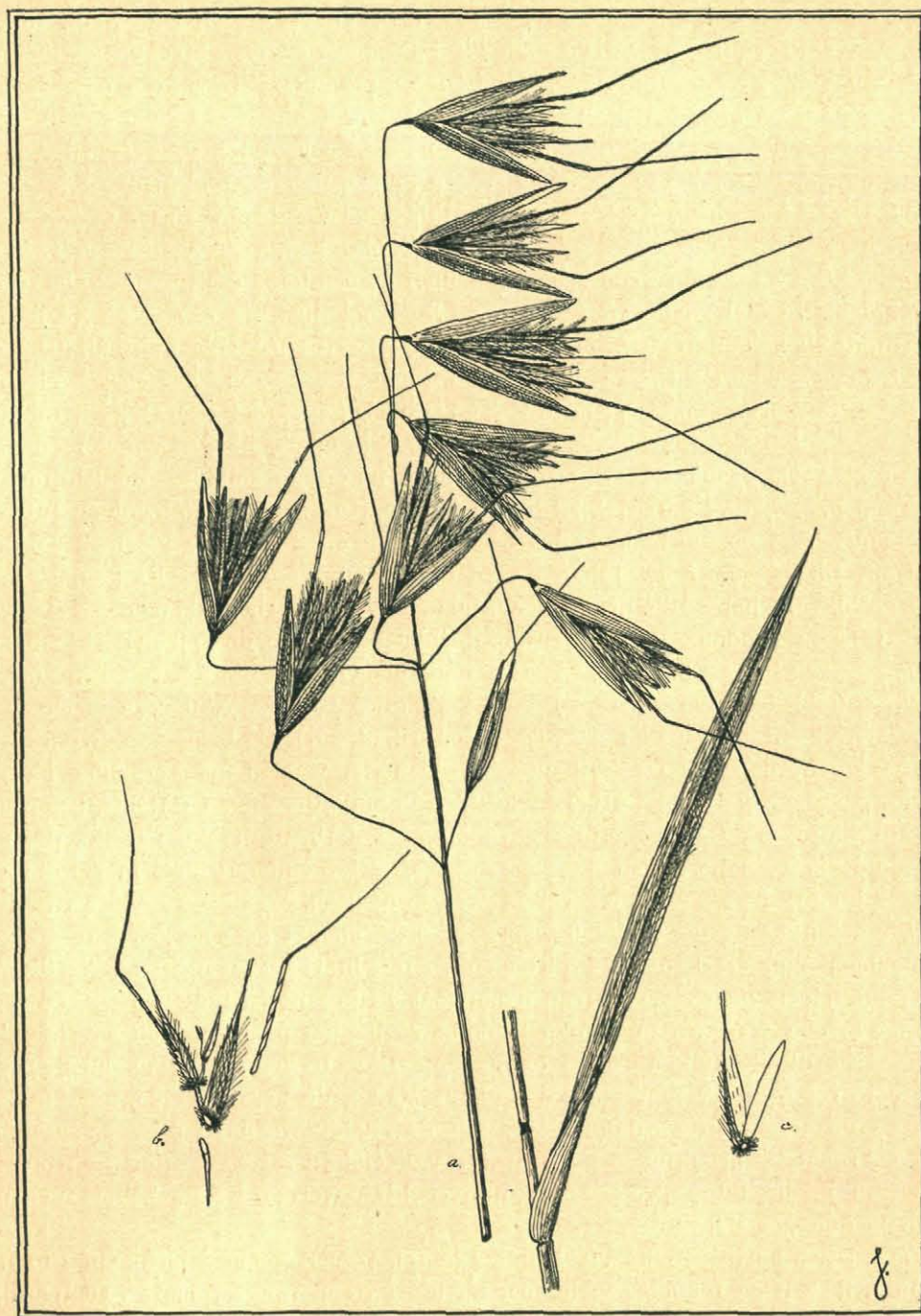

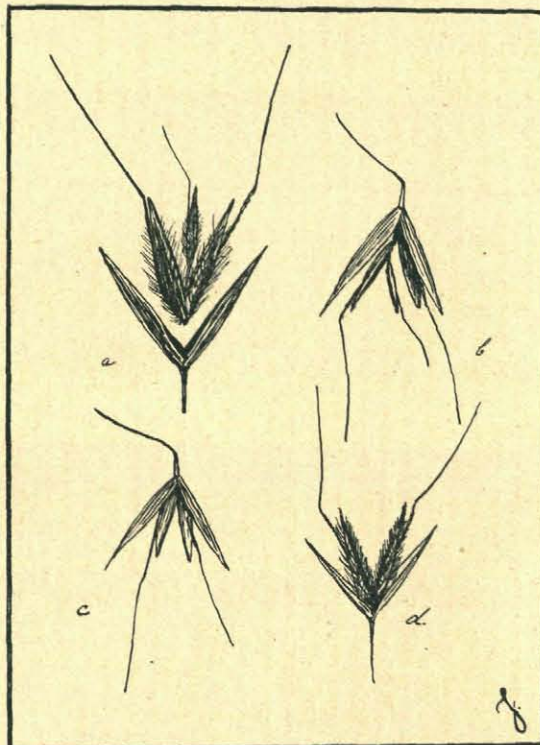
Fig. 1. *Avena sterilis* L.

grootte alleen reeds doet ze als *Avena sterilis* L. kennen en wie een weinig in het geslacht *Avena* thuis is, merkt dadelijk haar nauwe verwantschap op met de „wilde” haver, *Avena fatua* L. Maar nauwe verwantschap is geen eigenschap, die bij het determineeren zeer gewaardeerd wordt, daar ze allicht verwarring tengevolge heeft. Bekijken wij dus, om ze goed te leeren kennen, onze *Avena* wat nader, dan valt allereerst de naar één zijde gekeerde pluim op. (Aan een dergelijk kenmerk wordt wel eens wat weinig waarde gehecht. Reeds Crépín wees er op, hoe verwante soorten als *Festuca distans* en *maritima*, *Glyceria fluitans* en *plicata*, *Poa annua* en *pratensis* alleen door de plaatsing der pluimtakken reeds van elkander te onderscheiden waren. Zoo is 't ook met *Av. sterilis* en *Av. fatua*. De pluimtakken der laatste soort wijzen bij twee opéénvolgende half-kransen juist tegengestelde richtingen uit. Die takken dragen bij *Av. sterilis* slechts weinig aartjes, soms maar 1, doch deze vergoeden in grootte, wat ze in aantal te kort schieten. 't Zijn ideale aartjes voor wie op de hoogte wil komen van den bouw eener grasbloem. De twee bleekgele 9-nervige kelkkafjes omsluiten in den knop het geheele aartje. Spoedig treden daartusschen de kafnaalden uit, de lodiculæ zwellen op, doen de kafjes uiteénwijken en 3 of meer bloemen worden zichtbaar. Dit is echter het juiste woord niet, want voorloopig ziet ge niets dan stijve geel-bruine haren, die in enorm aantal de kroonkafjes bedekken en een stralenkrans vormen rondom de plaats waar de bloempjes aan de spil gehecht zitten. Neemt ge een eenigszins rijp aartje, dan bemerkt ge dat bij een vrij zachte aanraking alle bloemen tegelijk uit de kelkkafjes vallen. Aan deze eigenschap dankt ze wellicht haar naam (*sterilis* = onvruchtbaar). De basis van de onderste bloem vertoont dan ook een vrij diepe ovale holte, waarin het verlengde bloemsteeltje past (fig. I b.). Elke bloem bezit 2 kroonkafjes (fig. I c.): het behaarde onderste kafje is sterk generfd en draagt op den rug de stevige naald, die uit twee duidelijk te onderscheiden deelen bestaat. Het onderste deel is verdikt en sterk gedraaid, het bovenste deel is veel dunner en wijst een andere richting uit. (Dit geknikt zijn der naald is een kenmerk van het geheele geslacht *Avena*). Die naalden zijn sterk hygroscoopisch en voeren in vochtige lucht allerlei bewegingen uit. Heeft men een vrij rijp exemplaar in het herbarium geplakt, en legt men het in een warme kamer, dan is de beweging der naalden voldoende om alle bloempakjes uit de kelkkafjes los te maken. Deze beweging der naalden speelt een groote rol bij de verspreiding der plant. Vallen de nog aan elkaar verbonden zaden op vochtigen grond, dan veroorzaakt de naaldbeweging zulk een spanning, dat de vruchtjes losspringen en vrij ver van elkander weg geslingerd worden. Eenigszins op dezelfde wijze als *Erodium*-vruchten worden nu de havervruchtjes in den bodem „geboord”.

De meeste aartjes in 't geteekende exemplaar vertoonen 3 bloemen. In 1912 vonden wij zelf echter op een handelsterrein en een rangeerplaats exemplaren, waarvan enkele aartjes zelfs 5-bloemig waren. (De bovenste bloemen zijn dan rudimentair ontwikkeld). Nu hadden wij nog beter gelegenheid op te merken

hoe ze op onze „wilde” haver lijkt. Echt wild is *Avena fatua* echter evenmin als de vorige soort. 't Zijn beide onuitroeibare akkeronkruiden: *Av. fatua* in Midden- en West-Europa, *Av. sterilis* in Z. Europa en N. Afrika. Op 't Balkanschiereiland bijv. is *Av. fatua* slechts enkele malen aangetroffen, doch in *Egypte* vindt men ze weer terug en nog wel in 2 vormen: een lage woestijnvorm met dunne stengels, korte grauwe bladen, behaarde bladscheeden, armbloemige pluim en den vorm der akkers met hooge dikke halmen, spoedig verwelkende bladeren, kale scheeden, een rijkbloemige uitgespreide pluim.

Avena fatua is veel kleiner van bloem dan *Av. sterilis*, doch bezit (in typische exemplaren) eveneens de zoo eigenaardige beharing der kroonkafjes (fig. II a en d). De bloemen vallen hier niet gezamenlijk uit, doch elke bloem afzonderlijk. Niet altijd zijn de kroonkafjes behaard. Wie „*De Flora van Nederland*” van Oudemans bezit, kan daarin een bladzijde vinden, gewijd aan *Avena hybrida* Peterm. Deze vindt men in de tegenwoordige flora's terug als de *var. glabrata* van *Av. fatua*. Ze onderscheidt zich dan ook alleen van den normalen vorm dezer soort, doordat de kroonkafjes kaal zijn (fig. II b en c). Sommigen beschouwen dezen vorm als een bastaard met *Av. sativa* en wijzen dan op allerlei tusschenvormen. Nu is het verschil tusschen *Avena fatua* (de wilde) en *Avena sativa* (de gekweekte)

Fig. 2. *Avena fatua* L.

haver gemakkelijk genoeg te zien, maar juist die tusschenvormen maken het lastig. Op de handelsterreinen om Rotterdam treft men beide soorten dooréén aan en vooral *Av. fatua* is daar zeer veelvormig. Naast planten met groote uitgespreide pluimen vindt men schrale exemplaren met saamgetrokken, armbloemige, ja zelfs tot een tros gereduceerde pluim. De aartjes behooren 3-bloemig te zijn (fig. II a) maar 2-bloemige (fig. II d) ziet men vaak. Meestal zijn de kroonkafjes geel, bruin of zwart behaard. Maar de dichtheid van beharing is zeer veranderlijk, zoodat men allerlei overgangsvormen vindt naar de *var. glabrata* (fig. II b). Wanneer nu volledig kale aartjes tevens slechts 2 bloemen bezitten (fig. II c), dan zijn ze bijna niet van die van *Avena sativa* te onderscheiden. Het beste kenmerk blijft

Fig. 3. Cultuurrassen van *Avena sativa*.

dan nog de naald, die bij *Av. fatua* eveneens geknikt is met een sterk gedraaid, meestal zwart gekleurd onderste deel. *Av. sativa* nu heeft in de cultuur dien eigenaardigen knik meestal verloren; alleen het bovenste rechte deel der naald is ontwikkeld. Bovendien is van de 2 bloemen in ieder aartje meestal slechts 1 genaald (fig. III a en b). Om 't nu nog ingewikkelder te maken komen van *Av. sativa* ook 3-bl. aartjes voor. Deze variëteit *trisperma* Schüb (fig. III c) zond ons de heer J. B. Danser uit Reuver (Limburg), waar ze reeds jarenlang gekweekt wordt. Elk aartje levert 3 vrij groote zaden.

Deze eigenaardige verwante vormen wijzen natuurlijk op een gemeenschappelijken oorsprong, maar even natuurlijk is het, dat de geleerden het er niet over eens zijn. *Hausknecht*, die vooral de wilde vormen uit Z. O. Europa, Klein-Azië en Aegypte goed kende en daarvan een groote collectie bijeen had gebracht, heeft beweerd, dat onze gekweekte haver een cultuurvorm was van *Avena fatua*. Hij noemde ze dan ook *Avena fatua* *Av. sativa* en meende, dat de Germanen ze het eerst in cultuur genomen hadden en door hen de Romeinen er mee in kennis gekomen waren. Terecht voerde hij aan, dat als de Romeinen een haver soort in cultuur hadden willen nemen, ze toch zeer zeker de zoo veel grootere *Avena sterilis* daartoe zouden gekozen hebben, te meer daar *Av. fatua* in Z. Europa bijna niet voorkomt. *Avena fatua* zelf beschouwde hij als een relict van de Midden-Europeesche Steppenflora, waartoe men nog vele andere akkeronkruiden rekent. *Körnicker*, een der beste kenners der gekweekte graansoorten, was van meening, dat onze zaaihaver afkomstig is uit Z. O. Europa of West-Azië, omdat ze daar voorkomt, terwijl men ze er niet verbouwt. (Wie er meer van weten wil, leze

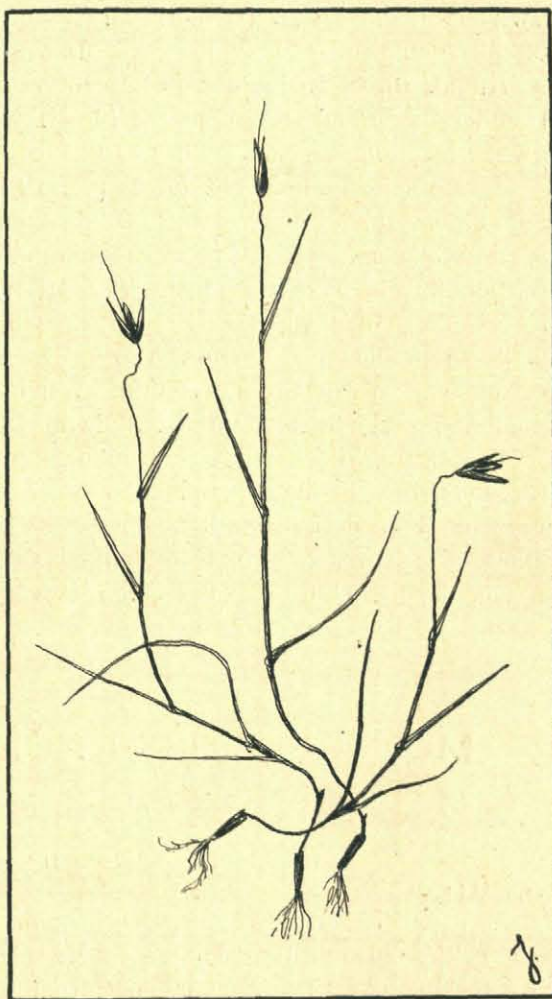

Fig. 4. Dwergexemplaren van *Avena sativa*.

de opstellen van Haussknecht in de Mitteilungen der Thüringer Geographischen Gesellschaft, of Körnicke's Handbuch).

Op een paar rassen van *Avena sativa* willen wij nu nog even wijzen. Naast het ras *diffusa*, onze gewone zaadhaver, en het eveneens veel gekweekte ras *orientalis* (vlag- tros- of poeshaver) verbouwt men in zandstreken *Av. strigosa*. Ze verwildert gemakkelijk. (Gelderland! Z. Limburg!) De pluim is meestal saamgetrokken, soms naar 1 zijde gekeerd. De aartjes bevatten 2 genaalde bloemen (fig. III d.). Direct te kennen is ze echter aan de 2 naaldvormige spitsjes waarin de onderste kroonkafjes eindigen (fig. III e), die soms zoo lang zijn, dat iedere bloem drievoudig genaald schijnt. Cultuurrassen, die wij tot nu toe in ons land niet aantreffen zijn nog: *Av. brevis* (fig. III h.) en *Av. nuda* (fig. III k). De eerste heeft kleine dikke aartjes met 2 bloemen. De as van het aartje is onder de bovenste bloem met een krans van haren bezet (fig. III g). Het onderste kroonkafje eindigt in 2 kleine puntjes (fig. III f). *Av. nuda* ziet er door het meestal ontbreken van naalden geheel anders uit (fig. III k). De kelkkafjes zijn veel korter dan de tot 6 bloemige aartjes. Alle kafjes zijn kaal en glanzen eenigszins zoodat ze wel iets op een *Bromus* lijkt. Wij hebben ze hierbij geteekend, omdat de bloemisten onder den naam *Av. nuda* dikwijls geheel andere vormen verkoopen.

Ten slotte wijzen wij nog even op figuur IV. 't Zijn verarmde plantjes van *Av. sativa* in een hoop zand en puin opgekomen, die uit dien schralen bodem nog zooveel voedsel geput hebben, dat ze het tot een 1-bloemig aartje gebracht hebben. De worteltjes hadden blijkbaar niet de kracht om de zaadhuid af te stropen, die in het droge zand ook niet verweerd is.

JANSEN en WACHTER.

MOOIE PLEKJES IN DEN ACHTERHOEK.

„De Kruisberg”

II

EN Noorden van Doetinchem en vandaar na eene wandeling van 20 minuten langs den Macadamweg te bereiken of (nog gemakkelijker) per stoomtram Zutphen-Emmerik in 6 minuten, ligt te midden van fraaie omstreken de buurtschap „de Kruisberg” waarvan het Rijksopvoedingsgesticht van dien naam het middelpunt uitmaakt.

Niet om deze merkwaardige inrichting, o.m. bekend door Heimans' „Willem Roda” een bezoek te brengen, al zou dit zeker wel eenige moeite loonen, wensch ik echter heden u op te wekken om dit deel van Gelderlands Achterhoek te bezoeken.

Geenszins! Waar ik Hummelo en omstreken ¹⁾ uit een ornithologisch-botanisch

¹⁾ Zie D. L. N. jaarg. XIV, afl. 20.